Poštnina plačana v gotovini

Sped. in abb. post. II. gruppo

UREDNIŠTVO IN UPRAVA: Videm, Via G. Mazzini št. 10/I. Tel. 33-46 — Poštni predal (Casella postale) Videm 186. — Poštni čekovni račun (Conto corr. post.): Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROČNINA: Za Italijo: polletna 300 lir — letna 500 lir — Za inozemstvo: polletna 600 lir — letna 1000 lir — Oglasi po dogovoru. Posamezna številka 25 lir

Leto VII. — Štev. 10 (132) UDINE, 16. - 31. MAJA 1956 Izhaja vsakih 15 dni

Rojaki in prijatelji Beneške Slovenije!

27. maja pojdete tudi vi na volitve, da izvolite obenem z vsemi ostalimi italijanskimi državljani nove občinske svete v Beneški Sloveniji in pokrajinski svet v Vidmu.

Letošnje volitve bodo v zelo pomembnem trenutku!

Dogodki poslednjih let so prinesli mnogo novega: prilike so se koren to spremenile in pričenja novo obdobje, ki bo nedvomno prineslo spremembe v Italiji in v drugih državah.

Ali naj se naše zapuščene in od vseh pozabljene doline kar vdajo v usodo in še nadalje prenašajo sedanje stanje težke socialne podrejenosti, ki jih že tako dolgo tlači?

Problemi Beneške Slovenije se iz leta v leto čedalje bolj slabšajo; njihova rešitev postaja s časom čedalje bolj težka, ker se vedno bolj nabirajo take stvari, ki ovirajo rešitev naših problemov.

Vi dobro veste, da je tretjina prebivalstva prisiljena zapuščati svoje rojstne domove in iskati v tujini kos kruha. Dostikrat pa najde tam namesto kruha smrt na dnu rudnikov, žene in otroci pa doma trepetajo neprestano v strahu za njihovo življenje.

V naših vaseh je zmeraj manj ljudi, ker nihče ne ukrene ničesar proti sedanjemu nevzdržnemu stanju.

Krščauska demokracija se ni lotila in ni rešila nobenega problema, pa čeprav kontrolira občine, pokrajino in celo vso državo in bi zato mogla in morala ukreniti stvarne mere za gospodarsko zdravljenje, za rešitev nekaterih življenjskih problemov, za skromno izboljšanje življenja našega prebivalstva.

Ničesar, kar je bilo potrebno, ničesar, kar je bilo možno niso napravili.

Obračun, ki ga polaga krščanska demokractja po desetih letih upravljanja v naših dolinah, ne bi mogel biti obupnejši kot je v resnici.

Občine so postale navadni periferični uradi državnega aparata, birokratični organi brez zveze z življenjem ljudstva; in vendar bi morale prav občine skrbeti za skupne domače potrebe. Kajti samo to in nič drugega je njihova prava naloga in to celo priznava sama Ustava Italijanske republike. Tudi delo krog pokrajine je važen, ker bi morala dopolnjevati delovanje občin z gradnjo ljudskih stanovanj, z oskrbo pomoči bolnikov, starih ljudi, umobolnih, z gradnjo in ureditvijo cest in strokovno izobrazbo, ki je pri nas sploh ni.

Skrajni čas je, da preneha sedanje stanje revščine, pasivnosti in nevednosti, ki ponižuje naše ljudstvo, a bi moralo biti še večja sramota za tiste, ki so nas do sedaj uqravljali.

Rojaki, prijatelji, možje in žene Beneške Slovenije!

Če hočete, da se stanje spremeni, da začne novo življenje za našo deželo in naše otroke, morate prekiniti z dosedanjo pasivnostjo, ki je prešla že v navado, morate nujno poiskati nove poti za globoko spremembo vsega našega življenja.

Ne maramo vam dati enostranskega navodila za sedanje volitve niti glede programov niti glede kandidatov.

Toda vseeno boste lahko na podlagi tega, kar smo vam razložili, ocenjevali programe in ljudi, boste lahko izbirali v vsaki posamezni občini tiste programe, ki najbolj upoštevajo vaše najnujnejše potrebe, in tiste može, ki so po vaši sodbi najbolj pošteni in zmožni.

Dajte svoj glas tistim, od katerih lahko pričakujete, da hočejo v resnici napredek in blaginjo italijanskega ljudstva in italijanskih detavcev. Le tako bodo deležni dobrot, ki bodo nastale iz drugačne in boljše situacije, tudi naši kraji in naše ljudstvo.

Naše žene ne smejo izdati svojih mož, ki se toliko mučijo v tujini, da bi zaslužili kruh za svoje družine. Tudi one naj dokažejo s svojim glasom, da hočejo v resnici novo življenje v naših krajih.

Compatrioti ed amici della Slavia!

Il prossimo 27 maggio anche voi vi recherete alle urne per rinnovare, insieme con tutti i cittadini italiani, i Consigli comunali della Slavia e il Consiglio provinciale di Udine.

Le elezioni di quest'anno cadono in un momento assai significativo.

Gli avvenimenti di questi ultimi anni hanno portato molte novità: la situazione è profondamente mutata ed ha inizio una nuova fase che porterà senza dubbio a delle trasformazioni in Italia e negli altri paesi.

Ma è lecito domandarsi se le nostre valli trascurate e dimenticate da tutti dovranno rassegnarsi a subire anche in avvenire lo stato di grave inferiorità sociale di cui da molto tempo son prigioniere?

I problemi della Slavia non fanno che aggravarsi di anno in anno; la loro soluzione si fa sempre più difficile col passare del tempo, perchè i fattori negativi si sommano continuamente.

Voi lo sapete: un terzo della popolazione è costretto ad abbandonare la casa dove nacque per cercare altrove un pezzo di pane, spesso per trovare la morte in fondo alle miniere, mentre la moglie e i figli vivono perpetuamente in angoscia.

I nostri villaggi vanno spopolandosi, perchè nulla si fa per rimediare a questo stato di cose intollerabile.

Nessun problema locale è stato affrontato e risolto dalla DC che, controllando i Comuni, la Provincia e persino lo Stato, avrebbe potuto e dovuto prendere concrete iniziative per il risanamento economico, per la soluzione di alcuni problemi vitali, per un modesto elevamento del tenore di vita della nostra popolazione.

Nulla di quanto era necessario, nulla di quanto era possibile è stato fatto.

Il bilancio che vi presenta la DC dopo 10 anni di amministrazione in queste valli non potrebbe essere più sconsolante.

I Comuni sono ridotti alla funzione di uffici periferici dello Stato, di organi burocratici estraniati dalla vita popolare; eppure i Comuni debbono provvedere ai bisogni delle collettività locali, poichè le loro vere funzioni sono queste e non altre, come riconosce la stessa Costituzione della Repubblica Italiana. Anche le funzioni della Provincia sono importanti, perchè hanno lo scopo di integrare e completare l'attività dei Comuni nel campo dell'edilizia popolare, dell'assistenza ai malati, ai vecchi, agli infermi di mente, nel campo delle costruzioni e sistemazioni stradali, nel campo dell'istruzione professionale che da noi manca totalmente.

È assolutamente necessario uscire da questa situazione di miseria, di inerzia, di fatalità e di ignoranza che umilia la nostra popolazione e più dovrebbe umiliare coloro che sin qui ci hanno amministrati.

Compatrioti, amici, uomini e donne della Slavia!

Se volete che qualche cosa muti, che un nuovo periodo si apra per l'avvenire delle nostre terre e dei nostri figli, è necessario rompere con le abitudini di rassegnata inerzia, è necessario ricercare subito le strade di un rinnovamento profondo di tutta la nostra vita.

Noi non vogliamo darvi un'indicazione unica per queste elezioni, nè per quanto riguarda i programmi, nè per quanto riguarda gli uomini.

Tuttavia, voi potrete sempre valutare programmi ed uomini in base a quanto qui vi abbiamo illustrato, potrete sempre scegliere, Comune per Comune, quei programmi che prendono meglio in considerazione i vostri problemi più urgenti, e quegli uomini che vi offrono maggiori garanzie di onestà e capacità.

Date il vostro voto a coloro che danno affidamento di volere il progresso e il benessere del popolo italiano e dei lavoratori italiani, se volete che i benefici che si potranno avere da una situazione diversa e migliore si estendano anche alle nostre terre ed al nostro popolo.

Le nostre donne non tradiscano i loro uomini che tanto penano qui e all'estero per procurare con il loro lavoro un pane alle famiglie. Dimostrino anche loro col voto che vogliono veramente la rinascita della loro terra.

PODBONESEC

ZOPET NOV GROB V BELGIJI

Zvedeli smo, da je pretekli teden utonil v reki Mosa v Seraing (Belgija) 37 letni delavec Klavora Pavel iz Podbonesca. Bil je vroč dan in Klavora se je šel kopat skupno z drugimi prijatelji, a ko se je potopil v vodo, ni prišel več na površje. Najbrže mu je postalo slabo, kajti voda je bila zelo mrzla, in tako je utonil. Našli so ga šele več ur pozneje mrtvega.

Svojcem nesrečnega delavca izrekamo naše sožalje.

SV. PETER SLOVENOV

NAPELJAVA VODOVODA

V teh dneh so začeli napeljavati vodo v nekatere hiše v Ažli, ki so bile še brez nje. To delo je bilo zelo potrebno, kajti biti brez vode v poletnih mesecih je zelo težka zadeva.

Sedaj bi bilo potrebno napeljati vodovod tudi v vas Lipa, ki so brez njega.

GORENJI BRNAS POVZDIGNJEN V ŽUPNIJO

Z odlokom eklesiastičnih oblasti je bila vikarija Gorenji Brnas povzdignjena v župnijo. Tako imamo sedaj v naši občini 4 župnije.

AVTOBUSNE ČAKALNICE GRADIJO

Pred dnevi so začeli graditi v Nadiški dolini ob cesti, po kateri vozi avtobus prevoznega podjetja Rosina, več čakalnic za potnike. Te so bile zares potrebne, kajti sedaj so morali ljudje čakati na avtobus ob cesti na prostem in to je bilo zelo neprijetno posebno v zimskem času ali v hudi vročini. Dostikrat so sedaj ljudje čakali na prihod avtobusa v gostilnah, kjer je to bilo mogoče, šofer pa, ki ni videl potnikov, avtobusa sploh ni ustavil in zato so ljudje vedno godrnjali.

Lansko leto so postavili več takih čakalnic v dolini Rezije in to se je zelo dobro izkazalo. Upamo, da bo teh čakalnic tudi v Nadiški dolini več in tako bo vsem potnikom olajšano potovanje.

PRAPROTNO

ALBANA. Že dolgo časa so se kumrali naši ljudje, da v naši mlekarni ni vse u redu. Ser, ki so ga v tej mlekarni izdelovali, je postajal vsak dan bolj slab. Kmetje so godrnjali, a niso znali najti vzroka. Dajali so krivdo mlekarju, češ, da ne zna delati. Posebno so se zaganjali proti njemu nekateri bogataši iz naše okolice, bogataši, kateri so bili krivi, kakor se je pozneje ugotovilo, vse nerednosti in vseh goljufij, ki so bile v mlekarni. Nekateri premožni kmetje, zelo poznani v naših krajih, so posnemali mleko doma in dajali mlekarju posneto in vodeno mleko. Mlekar jih ni mogel razkriti, ker je bila njegova posnemalnica mleka pokvarjena. Ko so kupili novo posnemalnico, so končno razkrinkali umazano in nepošteno delo tamkajšnjih bogatašev. Plačati so morali po 5000 lir globe vsak. Mi pa mislimo, da so zelo malo plačali, če pomislimo kako in koliko časa so izkoriščali uboge ljudi v Albani.

TIPANA

Program liste „Avtonomija in obnova“ za občinske volitve

Prihodnjo nedeljo 27. maja bomo šli na volišče, da izvolimo nov občinski svet.

V naši občini so se predstavile za upravne volitve tri liste:

Demokrščanska, na kateri kandidirajo isti možje kot pred petimi leti in za katere vsi vemo, da niso znali dobro upravljati našo občino;

druga lista je takozvana »Lista neodvisnih«, ki nima sploh nikakega programa in je obsojena na neuspeh;

tretja lista je »Lista avtonomije in obnove«, na kateri kandidirajo res domačini — napredni in narodno zavedni možje, ki se bodo resnično borili za dobrobit občine. Program »Liste avtonomija in obnova«, ki ima za volilni znak nakovalo in lopato, je vsebovan v naslednjih desetih točkah:

1. Izvedba načrta za gradnjo šol v Tipani, Viskorši in Krnahti.

2. Popravilo občinskih cest in gradnja nove ceste Prosnid - Most ob Nadiži.

3. Revizija družinskih davkov. Oprostitev trošarinskega davka na nekatera živila (n. pr. zakol živine za lastno uporabo, na vino, ki je bilo kupljeno od kmetov za družinsko uporabo itd.). Posredovali bomo za oprostitev plačevanja vpisnega davka in davkov na hipoteke za prepis zemljišč ali zgradb naših občanov in za oprostitev ali znižanje davkov na dediščino. Oprostitev davkov za prvi dve glavi živine tistim živinorejcem, ki goje do tri glave in oprostitev davka na pse čuvaje.

4. Demokratizacija občine. Občani morajo biti seznanjeni z vsemi odločitvami občinskega sveta. V posameznih vaseh se bodo ustanovili posebni ljudski sveti, ki jih bodo izvolili vaščani in bodo pomagali občinskim svetovalcem svoje vasi pri reševanju vaških zadev. Nadalje bomo zahtevali, da se izvede člen 6 republiške ustave za obrambo jezikovnih pravic. Vsi občinski uradniki bodo dolžni odgovarjati občanom v slovenskem jeziku, ako je to zaželjeno.

5. Občina se bo morala truditi za dvig kulture našega ljudstva in poskrbeti za brezplačno šolanje nadarjenih otrok, katerih družine nimajo sredstev, da bi jih šolali.

6. Borili se bomo, da bo država poskrbela našim ljudem delo na domači zemlji ali vsaj v naši pokrajini, da se bo omejilo množično izseljevanje v tujino, kjer umira vsako leto desetine naših delavcev.

7. Gradnja električne centrale »Krnahta« s prispevki (18 milijonov lir), ki jih je država že nakazala. Električna centrala bo morala postati last občine.

8. Ustanovitev delavnih centrov in strokovnih šol, da se bo mladina mogla izučiti poklica.

9. Cena električne energije se bo morala znižati od 32 na 25 lir za KW, kakor jo plačujejo v mestih in vseh drugih občinah naše pokrajine. Sramotno je, da plačujemo mi, v Tipani, kjer se proizvaja električna energija tudi za mesto, 7 lir več na KW kot v Vidmu.

10. Ustanovitev nove lekarne v občini, da ne bo treba hoditi našim ljudem do Nem ali Čente, vsakokrat ko rabijo zdravila.

Iz groba govori!

Naše žene in možje se z glasovnicami v žepu odpravljajo na volišča, da si pravilno izvolijo svoje občinske zastopnike. Marsikdo starejših rojakov, pa tudi mlajši se ob tej sveti narodni dolžnosti prav gotovo spomni na edinstveno osebnost, ki je bila p oklicana za dramitelja in vodnika naše domačije: Ivan Trinko.

Kaj bi Vam on na to nedeljo povedal? Kakšna navodila Vam bi dal na pot k izberi svojih mož?

Njegova usta so se sredi poletja pred dvema letoma zaprla za vedno. Toda njegova beseda odmeva še vedno živa in gromka iz groba ter Vas in nas vse zmeraj uči:

Posvetite vso svojo skrb in toplo misel svoji domačiji Beneški Sloveniji! Vzemite vzgled po njem! Trinko je neprestano delal. Ni si privoščil prostega časa razen kratkega sprehoda. Še dolgo čez polnoč je svetila luč v njegovi sobi, ko je teklo pero po papirju. Pisal je knjige, članke, razprave, da je svet opozoril na svoje rojake in na svojo zemljo. Ni samo pisal, tudi risal in komponiral je, samo da je prikazal svetu Beneško Slovenijo. Za njo je živel, zanjo je umrl. Blagor in poštenje njegovih rojakov mu je bil najprej pred očmi.

Danes pa on vas uči s svojim svetlim vzgledom, da s pravilnim glasovanjem in izbero poštenih domačih mož poskrbite za Beneško Slovenijo! Za njeno lepšo bodočnost!

On vas tudi iz groba opominja, da bodi vsak mejak vaš dober sosed in vi njemu. V borbi za našo staro pravdo, za gospodarske in kulturno pravo, naj nas vodi vedno poštena zavest, da smemo in moramo iz roda v rod terjati te pravice, ne da bi nas ob tem vodile kakšne šovinistične mržnje. S svojim treznim in poštenim nastopom, s svojo marljivostjo in delavnostjo si moramo beneški Slovenci pridobiti pri domačinu in tujcu dober glas in sloves.

Furlanski pesnik Zanetto je mons. Trinku l. 1936 ob zlati maši posvetil himno, kjer ga opeva kot »gloria nostra«.

»Scrittore ed accademico
il nome suo si spande
oltre che in Friuli e in Slavia
an in remote lande.«

In sam »Gazzettino« je tedaj moral priznati, da je z njegovim »imenom povezano pol stoletja zgodovine in kulture.«

Ta ponos imena našega vodnika, ki so ga častili Slovenci, Furlani in Italijani, naj navdaja tudi nas s ponosom, da ne bomo šli na volišče kot prodane duše pohlevno in strto, marveč z dvignjeno glavo kot politično zreli ljudje.

Še v tretje se svarilno oglaša izpod zelene ruše pod sivim Matajurjem njegov glas. Opominja tiste, ki se ne zavedajo svoje narodne dolžnosti, ki bi se za skledo leče prodali tujcu in izdali pravice svoje zemlje in otrok. Izdajalcem je vžgal goreč pečat:

»Kot sramni vam pečat, ki ga pravica zločincem vžiga, stal vam bo na čelu, zaslužen si po delu,
napis krvavo svetel: IZDAJICA!«

Gostovanje zbora primorskih študentov „Vinko Vodopivec“ v Trstu in Gorici

Z radostjo v srcu so goriški in tržaški Slovenci pričakovali gostovanje pevskega zbora primorskih študentov »Vinko Vodopivec« iz Ljubljane tostran državne meje. Mladi fantje, ki študirajo v Ljubljani, da bodo v bližnji bodočnosti prevzeli odgovorna mesta med primorskim ljudstvom, so se pred tremi leti združili pod vodstvom Antona Nanuta, ki je doma iz Tolmina, v pevski zbor, ki je na svojih dosedanjih gostovanjih pokazal sposobnost obvladati tudi najtežje pesmi.

V Trstu, kjer je nastopil v soboto zvečer v dvorani na stadionu 1. maja in v Gorici, kjer je nastopil v nedeljo kar dvakrat v Prosvetni dvorani, povsod je imel zbor veliko poslušalcev, ki so rojake iz onstran meje nagradili s cvetjem in ploskanjem. Bogat spored, v katerem so bile tudi pesmi zatiranih ameriških črncev in pa znamenite Galusove pesmi, je navdušil vse, ki so prvikrat slišali tudi nove pesmi mladega primorskega skladatelja-študenta Srebotnjaka. Mladi pevci so zapeli tudi nekaj prijetnih pesmi v oktetu in kvintetu, kar je med poslušalce prineslo posebno razpoloženje.

Primorski fantje tudi niso pozabili na beneške pesmi, pokazali so, da jim je Beneška Slovenija prav tako pri srcu kakor Goriška in Trst. Zapeli so beneške narodne: »Štirje fant jo špilajo«, »O, ja ljubca moja« in »Travca mi raste«, ki so vse navdušile zbrano občinstvo. Na žalost pevski zbor, ki je imel na programu še nekaj furlanskih narodnih ni mogel gostovati v kakem večjem kraju v videmski pokrajini ali v Beneški Sloveniji, kjer bi ga domačini prav gotovo sprejeli z velikim navdušenjem. Vendar upamo, da bodo primorski študentje s svojim pevskim zborom še kdaj obiskali svoje rojake in se podali tudi v Beneško Slovenijo, kjer je domača slovenska pesem nadvse priljubljena.

Slovenci v Beneški Sloveniji

smo za

socialni napredek
gospodarsko enakopravnost
narodno strpnost

zato bomo volili 27. maja tiste liste in tiste kandidate, ki nam to zagotavljajo

Kdaj bodo odprli obmejni prehod ob Nadiškem mostu?

Zima je za nami, bila je dolga in huda, prav zaradi tega smo bolj veseli pomladi, ki je končno prišla v našo deželo. Dnevi so daljši in posebno ob nedeljah bi radi krenili na obisk v Breginj, na onstran Špetru Slovenov in Čedadu trgovina teče bolj, odkar so odprli državno mejo. Slišali smo obljube iz raznih strani, da bodo prehod na Nadiškem mostu odprli prve dni junija, želeli bi le, da se te obljube čimprej ostvarijo.

SV. LENART

ZIBELKA

U četartak 10. maja je dala, Gina Trušnjak, poročena Ošnjak, na luč sveta v Ošnjem adnega lepega puobičja. Novorojenec je prvi sin mladih poročencev Karlota Ošnjaka in Gine. Mati in otrok sta v najboljšem zdravju.

Tudi mlada Štefanija Zamoli, iz naše vasi, je porodila v petek 18. maja adno lepo čičico v videmskem špitalu. Novorojeni čičici želimo polno zdravje an sreče v življenju, ki ga ima pred sabo.

Nočejo stopiti v konzorcij

Kakor znano, so v Nadiški dolini po tej zadnji vojni zgradili okrog 60 vodovodov, ki dajejo vodo neštetim vasem in zaselkom. Pri gradnji teh vodovodov so potrošili več sto milijonov lir, ki jih je delno krila država, delno pa posamezne občinske uprave. Ko je bila ustanovljena »Skupnost« med gorskimi kraji Nadiške doline, so tozadevno oblasti sklenile, da naj se ustanovi konzorcij za vzdrževanje te velike hidravlične mreže. Toda do tega ni prišlo, kajti občine Špeter, Podbonesec, Sovodnje, Grmek, Sv. Lenart, Dreka, Tavorjana in Prapotno so ta predlog odklonile, češ da se jim ne izplača vstopiti v konzorcij, ker bi njihove občinske blagajne pri tem trpele in ker stane direktno vzdrževanje posameznih vodovodov mnogo manj.

Proti tej odklonitvi je videmska prefektura s posebnim dekretom 5. aprila t. l. prisilila omenjene občine, da so ustanovili konzorcij manjših vodovodov v Nadiški dolini in je tudi določila vsote za stroške posameznih občin in sicer takole: za občino Čedad 136.530 lir, za Grmek 213.310 lir, za Prapotno 195.940 lir, za Podbonesec 513.480 lir, za Sovodnje 313.320 lir, za Sv. Lenart 263.540 lir, za Srednje 159.560 lir, za Špeter 499.770 lir in za Tavorjano 352.790 lir, v skupnem znesku 710.000 lir.

Kakor izgleda se bodo občinski predstavniki zopet v kratkem zbrali in bodo protestirali proti ukrepom, videmske prefekture.

Podaljšan urnik na obmejnih prehodih

Dvolastniški obmejni prehodi in prehodi II. kategorije za upravičence malega obmejnega prometa so od 1. maja odprti za prehod od 4. ure zjutraj do 21. ure. Ob nedeljah so prehodi za dvolastnike zaprti, medtem ko so odprti za prehod s propustnicami o malem obmejnem prometu. Ta urnik bo v veljavi do vključno 31. julija.

Pred dnevi so za upravičence malega obmejnega prometa odprli tudi blok na Pristavi pri Novi Gorici, ki so se ga doslej posluževali samo dvolastniki. Preko tega bloka lahko potujejo vsi, ki imajo v propustnici označena bloka v Rožni dolini in Solkanu.

Natečaj za povečanje produktivnosti

Ministrstvo za poljedelstvo in gozdarstvo je tudi letos razpisalo natečaj za povečanje produktivnosti. Za videmsko pokrajino je bilo določenih 5 milijonov lir.

Kmetje, ki se nameravajo udeležiti tega tekmovanja, naj se obrnejo na Pokrajinski inšpektorat za agrikolturo, Via della Prefettura - Videm tekom 31. maja.

Nagrajeni učenci

Na natečaju, ki ga je razpisala »Cassa di Risparmio« iz Vidma za najboljše naloge o varčevanju, so bili nagrajeni tile učenci osnovnih šol v Beneški Sloveniji:

Verona Iva iz Prosnida (Tipana), Koren Robert iz Petjaha (Špeter), Koren Roza iz Dolenjega Brnasa (Špeter), Marzolini Angela iz Špetra, Bertoni Mirela iz Črneje (Neme) in Feletič Jožef iz Prapotnega.

Premeščeni učitelji v Beneški Sloveniji

Šolsko skrbništvo za videmsko pokrajino je s posebnim dekretom določilo, da bodo premeščeni s 1. oktobrom 1956 v ali iz naše dežele tile učitelji, ki so zaprosili za premestitev:

Bonini Bianca roj. Orlando iz Tipane (Brezje) v S. Maria la Longa (Tisano);

Candotti Antonietta roj. Brollo iz Resije (Osojani) v Rezijo (Sv. Jurij);

Cappellaro Rita iz Rezije (Osojani) v Pontafelj (Studena Alta);

Carafoli Margherita roj. Alzetta iz Rezije (Stolbica) v Sedegliano (Grions);

Cher Maria roj. Florit iz Brda v Čento (Kuja);

Crisban Giovanna iz Tipane (Karnahta) v Brdo (Ter);

Dalla Valle Milena iz Ligosullo v Rezijo (Sv. Jurij);

De Cesare Elsa roj. Bonora iz Rezije (Sv. Jurij) v Remanzacco (Cerneglons);

Di Girolamo Diana roj. Cozzutto iz Rezije (Njiva) v Trasaghis (Peonis);

Giacomarra Anna Maria iz Brda (Ter) v Čento (Kuja);

Jussig Bianca iz Sredenj (Oblica) v Grmek (Topolovo);

Martinuzzi Maria iz Kluže (Piani) v Tipano;

Mattiussi Elena roj. Mainardi iz Gorjanov (Breg) v Pocenia;

Nonino Annie iz Comeglians (Tualis) v Brdo;

Patriarca Bladina roj. Boldi iz Brda (Njivica) v Čento (Sediglia);

Pellizzari Anna iz Kluže (Saletto) v Brdo (Njivica);

Pizzo Dora roj. Faresi iz Pasiana v Fojdo (Podcerkev);

Quaglia Fanny roj. Pillin iz Rezije (Stolbica) v Chions (Basedo);

Tarnold Luigia roj. Comello iz Tipane v Reana (Qualso);

Zucchi Danilo iz Prapotnega (Kodermaci) v Fiumicello (S. Valentino).

REZIJA

TELEFON V OSOJANIH IN SV. JURIJU

Zvedeli smo, da je ministrstvo za pošto sklenilo, da bo poskrbljeno za napeljavo javnega telefona v vaseh Osojani in Sv. Jurij. Stroške za napeljavo bo krila država.

Ljudje so zelo veseli te novice, ker tako bodo povezani s svetom, kar je velike važnosti v današnjih dneh.

OB 80. OBLETNICI NJEGOVEGA ROJSTVA

IVAN CANKAR

So ljudje, ki jim je usojeno dolgo življenje, pa njihova imena po smrti kmalu utonejo v pozabo. So pa spet drugi, ki jim je bila odmerjena kratka življenjska doba, žal prekratka za njih same, za njihove svojce in prijatelje, za narod, za človeštvo, iz katerega so izšli in kateremu so zvesto služili do svoje človeške smrti, a so še danes živi, morda bolj kakor za svojega življenja, živi po svojem delu, po svojem velikem poslanstvu. Eden takih — in ne najmanjši med največjimi — je bil tudi Ivan Cankar.

Če ga ne bi tragičen dogodek iztrgal iz življenja, bi v teh dneh učakal svojo osemdesetletnico. Izšel je iz obubožane družine na Klancu na Vrhniki, doma siromakov, in prehodil trdo pot slovenskega razumnika, umetnika — proletarca, postal pa je knez slovenske besede in glasnik najplemenitejših teženj delovnega človeka.

Njegovo življenje in delo je časovno zajeto v štiri desetletja pred prvo svetovno vojno, v čas, ko se je vedno bolj razkrajal stari svet in se v trpljenju, bolečinah in borbi porajal novi, ki ga je tako jasno, s preroško besedo v svojih delih napovedal Ivan Cankar, a mu je učakal komaj prve jasnejše oblike ob koncu prve svetovne vojne. Če se danes oziramo na prehojeno pot in tudi usmerjamo svoje korake trdno v bodočnost, nas neprestano preseneča, kako so se že doslej v veliki meri uresničile njegove misli in kako je pot, ki smo si jo izbrali mi in po kateri je krenilo delovno ljudstvo vsega sveta, njegova pot.

»Ti, ki si delal — tvoje je plačilo: to je postava!« je zapisal v »Hlapcu Jerneju«. In v »Hlapcih« pravi učitelj Jerman kovaču Kalandru, ko gleda njegovo roko: »Ta roka bo kovala svet... Vi, ki imate v srcu mladost in v pesti moč, vi glejte! Ob vaših plečih bo slonelo življenje! Pa v predavanju »Očiščenje in pomlajenje« besede: »To se pravi: temeljna načela socializma in zadnji cilji njegovi so slast vseh narodov; toda pota, ki vodijo do teh ciljev, si more začrtati le vsak narod zase, po svoji osebnosti, po svojih domačih gospodarskih, političnih in kulturnih razmerah.«

Cankarjevo literarno delo je izredno bogato in obsežno. 20 zvezkov obsega predvojna izdaja njegovih zbranih spisov. Med njimi so pesmi in proza, romani, novele, povesti, črtice, so tehtna dramatska dela, politični in satirični spisi ter predavanja; nekatera dela so pisana v realističnem slogu; v mnogih z živo umetniško besedo obravnava žgoča sodobna socialna vprašanja, v drugih pa se s toplim čustvom spominja svoje mladosti, svoje matere, sanja in hrepeni po svetu čiste lepote. Toliko je v vseh teh delih miselne teže in izrazne lepote, da za vsakogar in ob vsakem času vsa niti niso. Za vse pa veljajo besede, ki jih je zapisal sam:

»Moje delo je knjiga ljubezni — odpri jo, domovina, da boš videla, kdo ti je pravičen sin! Dal sem ti, kar sem imel, če je bilo veliko ali malo — Bog je delil, Bog razsodil. Dal sem ti svoje srce in razum, svojo fantazijo in svojo besedo, dal sem ti svoje življenje — kaj bi ti še dal?«

ZVEZDE IN ZVEZDICE NA NEBU SLOVANSKEGA SLOVSTVA

Adam Mickiewicz in Giuseppe Mazzini

Litva je bila ona srečna dežela, ki je dala Slovanom največjega epika Adama Mickiewicza, pesnika mogočne epopeje Pana Tadeja. Tam se je rodil leta 1798 v Zaosju pri Novogorodku, kjer mesto Vilno čepi kot volk med zobri in medvedi, obdano od velikanskih litvanskih gozdov. Že kot otroka ga je mati priporočala kraljici Poljske Čenstohovski Mariji, zaščitnice Litve v Vilni Ostrobramski Materi božji in v Novgorodku Mariji v domači cerkvi. Ko je dovršil vse šole, je šel na univerzo v Vilno in je postal profesor v Kovnu. Leto 1812 je ostalo dečku v neizbrisnem spominu, ko je velika Napoleonova armada z poljskimi legionarji prodirala proti Rusiji in prinesla Poljski začasno svobodo. Pozneje je v Panu Tadeju proslavljal Napoleona, katerega je gledal z očmi fantazije poljskega domoljuba in po katerem ali bolje po svobodi je njegov duh zahrepenel, še ko je zatonila Napoleonova zvezda. Pomlad domovine je bila edina njegova spomlad in Napoleon vzornik svobode:

»Bog je z Napoleonom, Napoleon je z nami!
o vesna, kdo te je videl takrat v našem kraju,
nepozabna vesna vojne, vesna setve,
o vesna, kdo te je videl, kako si bila cvetoča,
v cvetju, travah in ljudem bliščeča...
Jaz sem te videl... Rojen v nesreči,
sem imel samo eno tako vesno v mladem življenju.«

(Pan Tadej - Lah)

Ljubljene Litve pa ni smel dolgo gledati, leta 1824 je bil pregnan z drugimi poljskimi domoljubi v Rusijo, kjer je bival v Moskvi in Petrogradu, kjer se je seznanil z velikim ruskim pesnikom Puškinom.

Že v Kovnu je pesnil balade, v katerih se odraža njegov epski duh, nato je spesnil epa »Krasno« in »Konrada Wallenroda« 1827. Želel pa si je velikega svobodnega sveta za kar mu je tudi ruska vlada dala dovoljenje, leta 1829 je odpotoval, obiskal je Goetheja in nato bival več časa v Rimu, cilju njegovih sanj, kjer je dihala večna svoboda, ki jo je spoznal že v rimskin klasikih in jo zdaj videl še v lepši zarji v italijanskih genijih in domoljubih. V Rim je romal tudi Goethe in se navzel one mirnosti in apoliničnega duha, ki je potreben za velika dela kot je bil njegov Faust, Mickiewicz pa je snoval celo življenje tetralogijo, ki se imenuje »Vernih duš dan«, ki je nekak poljski Faust le da bolj slovansko problematičen in nedovršen.

Njegovo največje delo pa je epopeja Pan Tadeusz. Iz Rima je šel namreč Mickiewicz v Švico odtod v Pariz, kjer je postal znamenit profesor za slovansko literaturo na oni univerzi. V teh časih emigrantstva se je vedno bolj stopnjevalo njegovo domotožje, spesnil je epopejo Pana Tadeja, ki obsega dvanajst spevov in vsak spev do tisoč verzov. V tej epopeji je vpodobil poljsko hrepenenje po svobodi leta 1810. do 1812. Tu opeva Napoleona in poljskega generala Dabrovskega, ki mu je zvesto služil s poljskimi legijami, meneč, da bo osvobodil domovino. V tej epopeji opeva domovino, ki jo je še idealiziral in poveličal v pesmi, idealiziral pokrajino in tudi Napoleona, pa slavil poljska generala Dombrovskega in Ponjatovskega. Dve razprti družini se ob teh velikih zgodovinskih dogodkih spet zljubita in ob koncu se vrši svatba ob domovinski veliki sreči se združuje ves poljski narod, slaveč Napoleona, Dombrovskega in Tadeja ter njegovo nevesto, ki so gradili to domovinsko srečo. Ep Pan Tadeja pa se začenja že z prvim

ADAM MICKIEWICZ

spevom z himno domovini Litvi in Poljski. Naš Cankar je dobro poznal te verze in je celo neko svojo črtico tako naslovil: »O domovina, ti si kakor zdravje!«

Mickiewicz pa je začel Pana Tadeja s temi mogočnimi akordi domotožja:

O, Litva moja, ti si kakor zdravje, domovina,
vrednote tvoje oni šele vrednoči, ki zgubil je zemljo in sohoto,
zdaj skrivnostno čarobno tvojo lepoto
vidim in opisujem, ko srce koprni po Tebi, sina,
Gospa Sveta Čenstohovska, svetišča jasnega braniteljica
in v Ostrej Brami v Litvi žariš Devic Devica,
ki v Novgorodu gradove ohranjaš, vernikov sohote,
otroku čudežno si zdravje mi vrnila,
pred oltarjem sem zahvalil Te za milostne dobrote,
*me pripeljala boš v domovino — čudež storila...**

Njegov nemirni duh pa ga je gnal v Carigrad k poljskim legijam in tam je umrl l. 1855. Prepeljali so ga v Francijo in pozneje v kraljevsko grobnico na Vavel, kjer počiva pesnik Čenstohovške in Ostrabramske Gospe Svete in poljskega naroda.

Po vsem Panu Tadeju pozvanja akord hrepenenja po Materi božji in domovini, mesijanizem, ki narod približuje Kristusu, v Kristusu išče zanj odrešenje. Odrešeniška epopeja je to, ki je našla silen odmev po vsem svetu, posebno pa v Italiji, ki jo je Mickiewicz poveličeval kot drugo še višjo domovino idej in z Cerkvijo, nositeljico odrešeniške svobode.

V dobi narodno borbenega Preporoda - Risorgimenta so italijanski patriotje oboževali Mickiewicza, glasnika poljske svobode in svobode vseh narodov kot jo je izrazil v epu »Krasna«, v Panu Tadeju, v Materi Poljski, v spisih poljskih emigrantov in litanijah poljskega naroda ter govorih, ki jih je govoril v različnih italijanskih mestih italijanskemu narodu. Takrat se je stvorilo čudovito bratstvo med italijanskim in poljskim narodom.

Najvidnejši, največji pobornik tega bratstva je bil veliki filozof — poet — Giuseppe Mazzini, zvezda najbolj blesteča na nebu italijanskega in svetovnega slovstva. »Za nas« je rekel Mazzini »je Mickiewicz več kot pesnik, on je velik prerok kot veliki pesniki izraelski, katerim je tako podoben. On ohranja poljskemu narodu one tradicije, ki so mu bile nasilno odvzete, oživlja v verzih bolest vseh in upanje vseh, njegov glas je glas milijonov ljudi, ki oznanjajo po njem, da življenje poljskega ljudstva ni še končano, da ima Poljska veliko poslanstvo, ki ga mora izvršiti in ker se zaveda lastne usode, želi in hoče vedeti, kako naj jo uresničuje. V drugem eseju Mazzini primerja Mickiewicza z Byronom in Goethejem, ugotavlja pa, da je bil srečnejši od prvega in po srcu močnejši od drugega, ki je ob koncu življenja postal indiferentist in pasiven.

Veliki italijanski diplomat Camillo Benso Conte di Cavour izpopolnjuje še to čudovito značajevko Mazzinijevo z tako lapidarnimi besedami, da jih je težko prevesti v slovenščino: »Il gran moto slavo ha ispirato il primo poeta del secolo, Adamo Mickiewicz, e da questo fatto noi siamo indotti a riporre nelle sorti di quel popolo una fede intera. Perchè la storia c'insegna che quando la Provvidenza ispira uno di quei geni sublimi, come Omero, Dante, Shakespeare o Mickiewicz, è una prova che i popoli in mezzo ai quali essi sorgono sono chiamati ad alti destini.« »Veliko slovansko gibanje je navdahnilo pesnika stoletja Adama Mickiewicza in radi tega dejstva smo mi primorani verovati popolnoma v usodo tistega naroda, zakaj zgodovina nas uči, da kadar Previdnost navdahne enega izmed tistih vzvišenih genijev kot so Homer, Dante, Shakespeare ali Mickiewicz, je to dokaz da so ljudstva med katerimi oni vzhajajo, poklicana k visokim ciljem.« (Dal discorso di Cavour alla Camera dei deputati il 29 ottobre 1848).

In kot da sta oba velika italijanska genija istih idej, ob vrednočenju še do danes največjega slovanskega epika, je zapisal Mazzini o Mickiewiczu še sledeče besede: »Io lo ammiro e lo amo come la natura poetica più potente del secolo.« »Jaz ga občudujem in ljubim kot najmogočnejšega pesnika tega stoletja.«

*Litwo! Ojczyzno moja! ty jestés jak zdrowie. — Adam Mickiewicz: Wybor Pismi, Warszava 1952.

RIHARD OREL:

KAKO IN ZAKAJ SO NASTALI

Gradovi v Beneški Sloveniji

Zaradi svoje lege ob izhodu nekdanjih rimskih pokrajin in Panonije, je bila sedanja Beneška Slovenija in sosednja Furlanija, v srednjem veku dokaj gosto posejana z gradovi, posebno zaradi važnih izhodišč in dohodov v nekdanje rimsko cesarstvo, ki je zaradi številnih vpadov tujih plemen začelo kolebati v svojih temeljih in je s preseljevanjem narodov tudi dokončno prenehalo. Mnogokatera je važnost, ki so jo imeli gradovi v srednjem veku, posebno ob upeljavi fevdalnega sistema po cesarju Karlu Velikemu in takrat so bili postavljeni pravi srednjeveški gradovi z vsemi pripadajočimi utrdbami in obrambami, dočim so bile v rimskih časih samo nekatere utrdbe s stolpom, castelliere imenovane. Rimljani so, ko so zasedli pokrajine, gradili tam lepe ceste za nadaljnje njihove pohode in za povezanost z ozadjem postavljali nekaka gradišča (castelliere), da so se mogli braniti proti navalom in vpadom plemen prodirajočih iz Japidije in Panonije. Za rimskih časov so bila dobro utrjena, kot znano Čedad in Oglej, nam najbližja, in vmes je bila postavljena cela vrsta malih utrdb (castellieri romani), ki so se raztezali od Karnije (Julium Carnicum) tja prek Ogleja do Hrušice (Vallo Romano del Piro). Vse te točke, ki so prvotno imele slabe zveze s stezami, so bile pozneje spojene z lepimi cestami. Preko nekaterih rek, kot na primer Nadiže, so zgradili Rimljani trdne mostove, ki prenovljeni služijo še dandanes potrebam ljudstva. Ko je propadlo rimsko cesarstvo, so se porušile tudi te utrdbe. Tako so pričeli novi priseljenci in zagospodovalci — Langobardi posebno, — graditi nove utrdbe, kakor one v Huminu, Artinu, Nemah, Krminu itd. Ko so pa ob koncu vseh preseljevanj pridrli v začetku 10. stoletja še Ogri ali Madžari, so se utrdbe še dokaj pomnožile. Po prihodu frankovskih in nemških cesarjev v 9. in 10. veku se je fevdalizem uvedel in razširil in mogočni grofje in drugi oblastniki — plemenitaši, ki so bili investirani s to pravico, so si začeli zidati trdne gradove na pristopnih mestih, ob vhodih v doline, kraj cest, da so opazovali in zabranjevali vdore krdel važnih plemen, ki so prišle z namenom ropanja. Takrat sta bili dve glavni cesti v Beneški Sloveniji in sicer je bila ena iz Trbiža zakraj reke Fele po dolini železnega kanala in druga je šla od Predila preko Bovca in Kobarida dol po Nediški dolini do Čedada, ki je bilo utrjeno mesto že za časa langobardskih kraljev v 7. stoletju.

(Nadaljevanje sledi)

11.

ANTON INGOLIČ

DEČEK Z DVEMA IMENOMA

»Res, pisale so mi žene iz Ljubljane, za Janka so se zavzeli delavci iz Maribora, mladinci in pionirji iz Celja; od vsepovsod so se oglasili ljudje, mestni in kmečki. Nikoli si ne bi bila mislila, da jim je tudi drugod toliko do tega, da dobim nazaj svojega Janka.«

»Čujte, kaj pravijo prebivalci neke gorske vasice v Črni gori!«

V kupu časopisov, ki so ležali na okenski polici, je dr. Mravljak poiskal v cirilici tiskan časopis in prebral protestno resolucijo črnogorskih kmetov in kmetic.

»Res,« je dejala Ana zamišljeno, »naši ljudje poznajo in razumejo materino srce. Toda ali ga bodo razumeli zavezniški sodniki? Ali ga bodo sploh hoteli poslušati?«

»Že pri prvi razpravi, kot smo izvedeli, ni bilo med sodniki enotnosti,« je povedal dr. Mravljak. »Eden izmed sodnikov je bil za vrnitev otroka rodni materi. Najbolj zagrizen naš sovražnik je predsednik sodišča. Vendar bo moral tudi on kloniti pred našimi dokazi in pred naprednim javnim mnenjem. Kakor smo tudi izvedeli, je anglo-ameriška vojaška uprava nejevoljna zaradi sodbe, saj je uvidela, da njenemu ugledu samo škoduje. Tudi to ni brez pomena.«

Vlak je drvel v mrak, v tujo deželo. Videli so se samo še temni obrisi dreves, posameznih hiš in skupin večjih poslopij. Tu in tam je že gorela luč. Ani je bilo kljub Mravljakovim izpodbunim besedam tesno pri srcu.

»Najprej se odpeljeva v Hannover,« se je spet oglasil dr. Mravljak. »Poiskal bom Grotha in njegovo ženo, morda se bova z njima lahko pogovorila brez sodišča. To bi bilo najbolje.«

»Ne verjamem. Na pismo, ki sem ga z vašo pomočjo pisala Grothovi, nisem dobila odgovora.«

»Česar ni bilo mogoče doseči s pismom, bo morda z besedo.«

»Tudi Janko ni odpisal....«

»Kako naj odpiše?« je dr. Mravljak odločno zavrnil njeno malodušje. »Brali ste vendar Perkovo poročilo: Janko živi v samotni ribiški vasici ob Severnem morju. Prepričan sem, da Groth niti svoji ženi ni poslal vašega pisma, kaj šele Janku.«

»Kako rada bi ga videla!« je vzkliknila Ana. »n vendar se srečanja z njim tudi bojim. Med tem časom je zrasel, pozabil našo govorico, ves čas je živel v mestu, z mestnimi ljudmi. Morda je ves drugačen, kot je bil. Ali bo sploh maral za preprosto mater, bo zadovoljen na kmetih?«

»Kot ste brali v Perkovem poročilu, vas ni pozabil. Tudi domačega kraja ni pozabil. V kratkem se bo privadil vas in Slemena. Brez strahu, vse se bo uredilo, samo da ga iztrgava iz Grothovih rok!«

Dr. Metod Mravljak je bil borec iz enainštiridesetega leta, zato se ni plašil ne borbe z zavezniškim sodiščem ne borbe z bivšim esesovcem, nasprotno, komaj je čakal na spopad.

Ana je bila doma, kjer so ji na vsakem koraku ponujali pomoč in ji zagotavljali, da bo zmagala pravična stvar, trdno prepričana, da potovanje v daljni Hannover ne bo zaman, zdaj, ko je vlak drvel skozi tiste kraje, ki jih je spoznala v svojih najtežjih časih — tod so jo peljali v taborišče — pa se je čutila slabotna, brez moči. Zato so ji dobro dele Mravljakove besede, čeprav niso mogle popolnoma pregnati tesnobe iz njenega srca.

Slednjič je tudi dr. Mravljak zmanjkalo besed.

»Jutri bova morala biti spočita,« je še rekel in se udobneje namestil v svojem kotu. »Tudi vam bo spanec dobro del. Zadremajte!«

Ker sta bila sama v oddelku, se je slišalo le enakomerno drdranje železniških koles. To drdranje je dr. Mravljaka kmalu zazibalo v trden spanec. Ana pa ni mogla zaspati. Sprva so šle mimo njenih oči grozotne slike tistega zadnjega dne na Slemenu, potem so se zvrstili najtežji trenutki iz taborišč, šele nato jo je misel zanesla v Hannover, kjer je dolgo blodila po neznanih ulicah, dokler slednjič le ni našla Janka. Pogovarjala se je z njim, ga ljubkovala in mu pripovedovala o Slemenu, o domu. Šele tedaj je splahnela bojazen, pogumno je prijela Janka, čvrstega kodrolasega dečka, za roko in naglo, nezadržano — ob pesmi drdrajočega vlaka — stopala z njim proti domu...

Dr. Mravljaku se je res posrečilo, da je pridobil Grotha za sestanek med njegovo ženo in Jankovo materjo. Toda o tem, da bi se mati sestala z Jankom, ni maral niti slišati, tudi ni povedal, kje je Janko. Dogovorili so se, da se materi sestaneta ob petih popoldne v neki kavarni v Hannovru. Grothova je sicer menila, naj bi Jankovo mater sprejeli na domu, a Groth je njen predlog odločno odbil.

Ana in dr. Mravljak sta prišla v kavarno že ob štirih. Ani je dobro delo, da je bila kavarna skoraj prazna. Pač pa je bilo živahno na pločniku pred kavarno. Tam so bile vse mize zasedene in natakarji so komajda utegnili streči hrupnim gostom. V kavarno je prihajal skozi odprta vrata in okna tudi trušč z ulice, po kateri se je valila reka ljudi in koder so drvele kolone motornih vozil. Kakšno mesto, koliko ljudi, koliko vozil! In kako tuji in hladni so ti ljudje! Tu da bo našla pravico?

»Doma se mi je zdelo laže,« je spregovorila, ko sta sedla za mizo v kotu. »Mislila sem: prišla bom in že mi bo Janko pritekel naproti. Zdaj pa vidim, da ni tako. Kdo ve, kam so ga skrili?«

Dr. Mravljak je položil na marmorno ploščo svojo prestreljeno levico.

»Ne morejo ga več skriti. Vemo za njegovo ime, imamo njegovo sliko. Sicer pa ima tudi fant svojo voljo. Ve, da Gro-

Zakaj okopavamo

Vsakdo ve, da z okopavanjem uničujemo plevel in da rahljamo zemljo. Toda o pomenu prvega in drugega si vendar marsikdo ni povsem na jasnem.

Plevel potrebuje za razvoj prav tako hrano in vlago kakor rastline. Nekatere vrste plevela pa so še požrešne in če se je plevel na njivi ali vrtu preveč razrastel, bo tudi odvzel mnogo hrane in vlage drugim rastlinam. To pa je zelo škodljivo, če zemlji že tako primanjkuje hranilnih sostanc in če je leto suho. Znano je, da mnogo vode iz zemlje izhlapeva po rastlinah. Zato je plevel dvakrat škodljiv: ker odvzema zemlji vlago za svojo rast in ker voda po njem izhlapeva iz zemlje.

Rahljanje zemlje ima večji pomen kot navadno mislimo. Zrak lažje prodira v zrahljano kakor zbito zemljo. Brez zraka v zemlji ni življenja; če zraka primanjkuje, je delovanje koristnih drobnoživk ovirano. Drobnoživke (bakterije), so v zemlji čudodelni stroj, ki pripravlja hrano rastlinam. Če ni drobnoživk, ni rastlinske hrane. Reči smemo, da zemljo z rahljanjem gnojimo. Že zaradi tega je okopavanje in rahljanje zelo koristno in potrebno. Z rahljanjem zemlje pa tudi preprečimo prehitro izhlapevanje vode iz spodnjih plasti, čeprav bi morda kdo mislil, da se zrahljana zemlja še bolj in prej izsuši.

Dostikrat slišimo: »Tako je že zeleno, treba bo okopati!« Res, okopati je treba, toda le zaradi plevela. Z okopavanjem zalivamo in gnojimo. O tem se prav lahko prepričate, če se že niste.

Orehe obrezujte poleti

Orehov ne smete obrezovati pomladi, ker se rane zelo solzijo in slabo celijo. Če je že treba obrezovati, obrezujte kar najmanj, in sicer v poletnih mesecih. Rane zamažite s cepilno smolo.

Uničujte češnjevo muho

Češnjeva muha je tisti škodljivec, ki povzroča črvivost češenj. Ko začno češnje že nekoliko spreminjati barvo, zabode muha sad blizu peclja in položi vanj jajčka. V par dneh se razvije iz jajčka ličinka, črviček, ki se začne hraniti z dozorevajočim mesom.

Z dozoritvijo češnje dozori oziroma doraste tudi ličinka, ki zapusti češnjo na istem mestu, kot je bilo vloženo jajčece in pade na tla. Tu se zarije v zemljo, kjer se zbudi v rumenkastem zavitku in tako prezimi. Drugo leto se pojavi muha, ki začne zopet polagati jajčka.

Kako jo uničiti? Lahko bi spomladi prekopali zemljo pod češnjevimi drevesi in bi tako spravili bube navrh, kokoši in ptiči bi jih pa pozobali. Lahko bi zemljo pod drevesi obrnili in istočasno pognojili z apnenim cianamidom (calciocianamide), ki bi razjedel bube in uničil zalego.

Najpriporočljivejše pa je drugo sredstvo, ker je lahko izvedljivo povsod, kjer češnje rastejo, pa tudi na senožetih. Čim začnejo češnje zoreti, raztrosite pod krono apneni cianamid pa tudi DDT in vse odpadle ličinke bodo poginile.

Pri tem pa ne smete pozabiti, da češnjeva muha lahko odleti na sosedov sadovnjak in narobe. Zato bi morali vsi kmetje — sadjarji raztrositi pod drevesi DDT ali apneni cianamid in to čim češnje začnejo dozorevati.

Otrebite poganjke v vinogradu

Tale mesec je skrajni čas, da otrebite poganjke na trtnih deblih in steblih. Četudi bi kak poganjek imel zarod, se bi ta pozneje gotovo izgubil, ker bi ga uničila ali peronospora ali oidij. Taki poganjki delajo samo homatijo in s tem povzročajo vlažno vzdušje v katerem je leglo glivičnih bolezni.

Istočasno očistite trte plevela, katerega ne smete žeti, ampak ruvati.

Več dobrega sena — kako?

Vsak kmet se trudi, da bi pridelal kar največ dobrega sena. Seno je pač osnovna krma, zlasti pozimi. Za konje pa je treba imeti seno vse leto. Vedeti pa morate, da je med senom in senom razloček.

Dobro seno ima v sebi vse sostance, ki jih potrebuje živalsko telo. Vsebovati mora okrog 15% vode, 5 do 10% beljakovin in 20% sušine. Biti mora zeleno, dišeče in imeti kar največ lističev.

Slabo seno ima manj beljakovin, več vlaknine in je težje prebavljivo. Tudi barve in vonja (arome) nima pravih. Takšnemu senu primanjkuje rudninskih snovi. Kakovost sena je odvisna od sestave in starosti rastlin, tal, kjer je seno rastlo, vremena, načina sušenja ali spravljanja. Travnik na katerem prevladujejo ivanjščice (marjete), kislica, regrat, zlatice in druge kisle zeli, ne bo dal dobrega sena. Dobro seno raste samo na takih travnikih, kjer prevladujejo dobre trave in detelje. Večina kmetov tudi premalo gnoji travnike, zato je pridelek slab.

Najpomembnejši ukrep za povečanje pridelka sena je nedvomno gnojenje. Z gnojenjem delno vračamo to, kar smo s košnjo in pašo vzeli travniški zemlji. Gnojenje poživi rast trav in detelj, ki sicer životarijo v ruši. Skrbeti pa moramo tudi za apnenje. Na gnojenem in poapnjenem travniku se sestava ruše zboljša, tako da začnejo prevladovati dobre trave in detelje. Gnojenje travnikov hitro in zanesljivo poplača trud in stroške.

Starost rastlin je tudi velikega pomena za kakovost sena. Ostarele rastline dajo težje prebavljivo seno z več vlaknine. Tudi beljakovin ne vsebuje toliko, in še tiste so težje prebavljive. Čim starejše so travniške rastline, tem manj so vredne. Zato si povzročamo veliko škodo, če predolgo odlašamo s košnjo. Kositi je treba takrat, ko večina trav cvete, nikakor pa ne šele, ko trava že zori. Nikoli ne bomo pogrešali, če bomo kosili rajši nekoliko prej kakor pozneje.

Tudi z najboljšega travnika je seno slabo, če ni dobro spravljeno. Zato moramo sušenju posvečati precej pozornosti. Predvsem moramo izbrati primerno vreme (seveda, če je to mogoče, kajti vreme je prav ob košnji zelo nezanesljivo). Seno zgubi med sušenjem precej redilnih sostanc. Čim bolj se zavleče sušenje, tem večje so izgube. Posebno škoduje senu, če ga izpira dež in če se na njem naselijo glivice — takšno seno se praši.

Pri sušenju moramo paziti, da rastline ohranijo kar največ lističev, ker ti vsebujejo največ hranilnih sostanc. Sušenje na tleh je najpreprostejše, vendar je nepopolno, ker pri njem nastanejo velike izgube hranilnih sostanc. Vsekakor je manj izgube, če sušimo na sušilih, narejenih nalašč za to.

Ko seno spravljamo mora biti dovolj suho. Vlažno seno splesni in zaradi tega zgubi pravo vrednost.

Dajte perutnini sonca in paše

Nobena druga domača žival ni tako navezana na zrak, svetlobo in sonce kot perutnina. Ko se začne delati dan, perutnina je že na nogah in prav tako zgodaj hodi spat. S soncem vstat, s soncem spat to je dan perutnine. Samo race in gosi nočejo iti zgodaj spat, treba jih je ponoči iskat okoli vode.

Zato morate gledati, da bo imela perutnina vedno priliko, da gre na zrak! Sprva varujte piščance pred soncem in vetrom, ko pa nekoliko dorastejo, naj se le svobodno gibljejo na prostem. Sonce pospeši rast mlade perutnine in gibanje jim koristi, da se razvijajo lepše. Glede sonca, zraka in svetlobe zadošča, da imate perutnino zunaj, pa čeprav v zelo omejenem prostoru. Drugače pa je glede paše.

Tudi glede gibanja na prostem ali glede paše je perutnina najbolj zahtevna domača žival. Vse druge domače živali so se bolj prilagodile hlevu kot perutnina, pa naj bo to kokoš ali raca, gos ali puran.

Paša pa ni potrebna samo zaradi zraka, sonca in gibanja, ampak tudi za pravilno prehranjevanje, kakršno je potrebno za pravilno rast mladega organizma. Žival potrebuje za življenje in razvoj beljakovin, ogljikovih vodanov, maščob, vitaminov in mineralov. Te snovi mora dobivati vsak organizem v pravilnem razmerju.

Vitamini so za perutnino življenjskega pomena, dopolnilo, brez katerega je tudi na beljakovinah, maščobah in vseh drugih snoveh bogata krma presiromašna, da bi mogla ohraniti žival zdravo in sposobno. Pri vsem obilju bi žival polagoma shirala. Perutnina pridobiva največ vitaminov v rastlinju, v zelenju, ki ga ima najbolj na razpolago na dobri paši.

Perutnina potrebuje nadalje tudi minerale, kot so kalcij in fosfor. Mlada perutnina dobiva trdno okostje, če dobiva kalcij in fosfor v razmerju 2:1. Tudi to dobi perutnina na dobri paši.

Važne so prav tako tudi beljakovine in to predvsem živalskega izvora. Na paši jih je v izobilju — rastlinskega in živalskega izvora.

Da se piščanci s kokljo ne razgube preveč daleč po travniku, zaprite kokljo v primeren kurnik, tako da piščanci lahko odhajajo in prihajajo k njej, koklja pa ostaja na istem mestu.

Dajte vsej perutnini sonca, zraka in paše in rastla bo zdrava in močna.

Kaj bomo delali

NA VRTU se lepo razvija zgodnja zelenjava, kasnejše setve pa kalijo. Z zelenjavo raste plevel; odstranjujte ga sproti z redno pletvijo in okopavanjem. Pri pletvi in okopavanju redčite preveč goste setve.

Ne sadite preveč globoko, pa tudi ne preveč plitvo in skrbite, da ne skrivite korenin.

V tem mesecu sadite nizki in visoki fižol. Na pripravljenih gredah napravite po sredi jarke, v katerega natrosite dobrega gnoja, ga rahlo pokrijte z zemljo in posadite seme kumar v razdalji po 10 centimetrov. Če bo seme dobro kalilo, boste pozneje lahko sadike razredčili na 20 centimetrov. Isto velja tudi za paradižnike in papriko. H paradižnikom postavite dovolj močne kole, na katere boste privezovali poganjke. Visoke grahe prisujte in obdajte z natičjem. Sadite ponovno solato, zelje in kolerabe.

Živinoreja

Napenjanje živine

V tem času zelo rado napenja govejo živino. Vzrok je preobilna in napačna krma. Živali navadno napne po sveži krmi, mladi travi ali detelji. Zelo nevarno je pokladati živini sparjeno deteljo in jo potem napojiti. Nevarna je tudi mlada rosna detelja. Posebno nevarno je takšno krmo pokladati sestradani živini, ki jo požrešno žre. Tudi krompir, pokvarjena repa in sploh vsa sveža krma so škodljivi. Če žival napne, to kaj lahko opazimo. Trebuh se napne tako, da so lakotnice skoraj ne vidijo, zlasti ne leva. Žival težko diha, ne žre in ne prežvekuje in se pogostokrat pripravlja k blatu.

Prvi ukrep je, da živali damo v gobec zvito povreslo, ki ga prevežemo čez glavo. Tako ima žival odprt gobec in prisilimo jo k riganju ter da izhlapevajo trebušni plini. Dobro znamenje je, če žival začne rigati. Priporočljivo je tudi, da napeto žival gonimo, a ne prehitro. Nadaljnji ukrep je, da žival postavimo navkreber, nakar jo začnemo masirati (drgniti); pri tem potiskamo lakotnice navznoter. Priporočajo tudi, da živali sežemo v zadnjico in očistimo blato; navadno se potem odpro vetrovi. Nekateri bolne živali klistirajo, tako da v zadnjico vlivajo hladno vodo z malo milnice. Primerno pa je tudi živali dajati mrzle obkladke na trebuh ali jo polivati z mrzlo vodo. Če vse to nič ne zaleže, damo živali živega apna. Na pet litrov vode damo 8 do 10 litrov živega apna, ki ga v tej vodi ugasimo. Potem vodo odlijemo, apneno vodo pa začnemo dajati živali na vsakih četrt ure — vlivamo jo ji v gobec. Priporočljivo je dodati nekaj lanene vode ali kamiličnega čaja. Apno je najboljše zdravilo, ker vsrka pline in hitro ublaži napenjanje. Če pa tudi apno ne zaleže, je treba rabiti trokar — predreti levo lakotnico, tako, da odpremo pot plinom.

Odgovorni urednik: *Tedoldi Vojmir*
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

ZA NAŠE gospodinje

Nekaj nasvetov

Belo barvano kuhinjsko pohištvo bo spet kakor novo, če ga kdaj pa kdaj umijete z raztopino en del vodnega stekla in 9 delov vode. S to tekočino pohištvo dobro zdrgnete, nato pa ga s suho cunjo zdrgnete do suhega.

Pri čiščenju madežev z bencinom se večkrat naredi na blagu grd rob okrog madeža. To preprečite, če daste v bencin ščepec navadne soli.

Če se je prismodilo mleko, ga popravite tako, da vanj položite v čisto cunjo zavit košček ogla.

Sok limon in pomaranč shranite v steklenice in dodajte toliko sladkorja, kolikor ga sok vpije. Sok lahko uporabljate več mesecev kot dodatek k močnatim jedem ali kot pijačo.

Salama, ki je načeta, se kaj rada posuši. Zato načeti del namažite natanko z maslom in zavite v pergamentni papir.

Mast ne bo škropila, če boste vanjo položile košček kruha.

Star krompir dobi pri kuhanju boljši okus, če mu dodaste nekoliko kisa.

Rokavice iz jelenje kože bodo spet kakor nove, samo pravilno jih morate prati Preden jih zmočite, jih obrnite, nato pa operite v milnici ali salmijakovi vodi. Potem jih oblečite, da dobe prejšnjo obliko, jih obesite in ko so že skoraj suhe, jih obrnite na pravo stran.

---

thovi niso njegovi starši, ve, da njegova mati živi, in tudi ve, kje leži njegov rojstni kraj.«

»Toda če sam hoče ostati tu, če ne mara domov?« To vprašanje se je na Slemenu komajda oglasilo, tu v Nemčiji pa je bilo vsako uro glasnejše. »Če ima rajši Grothovo, če je....«

»Morda res še ne čuti želje po domu,« je dejal dr. Mravljak čez čas, »morda mu je Grothova res bližja, kot ste mu vi. Nič čudnega, če je tako. Toda ko vas bo videl in mu bodo zdaj gotovo že obledeli spomini spet oživeli, si bo zaželel domov, k materi, k pravi materi.«

»Kdaj ga bom videla?«

»Jutri na razpravi! Povabljen je, Grothova ga bosta morala pripeljati s seboj!«

Pristopil je natakar. Dr. Mravljak je naročil steklenico vina. Da bi Ano spravil v dobro voljo, je začel pripovedovati vedre partizanske zgodbe.

Vendar se je veliki kazalec na stenski uri počasi bližal številki dvanajst, manjši pa številki pet. Ko sta kazalca le dosegla vsak svojo številko, Grothove še vedno ni bilo.

»Ne bo je...« se je zbala Ana.

»Mislim, da bo prišla. Potrpiva!«

Veliki kazalec je že nastopil novi krog, bližal se je že številki tri, mali pa je zdrknil s petice. Grothove pa ni bilo. Zdaj je tudi dr. Mravljaku jelo pohajati potrpljenje.

»Z Grothovo,« je spregovoril kolikor mogoče mirno, »bi se lahko pogovorila. Ni videti slaba ženska. Groth pa je nadut človek, pravi Prus in esesovec. Dolgo o sestanku ni maral niti slišati. Morda si je spet premislil, morda jo je zadržal doma. Toda nič mu ne bo pomagalo.«

Nestrpno se je oziral na uro in k vratom.

»Vendar!« je končno vzkliknil z olajšanjem in vstal.

Tudi Ana, ki je že ves čas strmela v nasprotni odprta vrata, se je dvignila.

Grothova se je najprej vprašujoče ozrla po kavarni, nato pa se naglo napotila k njuni mizi.

Niso si segli v roke, polglasno so se pozdravili in sedli.

»Oprostite,« je prva spregovorila Grothova, zasopljena od hitre hoje in v zadregi, »oprostite, nisem mogla prej od doma.«

Ana ni odtrgala pogleda od nje. Videla je žensko svojih let, tudi po postavi sta si bili podobni. Morda je bila Grothova za spoznanje bolj polna v lica, ki pa niso bila nič manj bleda kot Anina in so prav tako razodevala trpko zaskrbljenost. Oblečena je bila sicer mestno, a preprosto. Nič oholega, nič gospodovalnega ni

Grothova se je najprej vprašujoče ozrla.

bilo na njej. Ana ni mogla razumeti, da je ta ženska šest let imela njenega otroka, da ga še vedno ima in jo Janko še vedno kliče »mati, moja mati.«

Ostre besede, ki jih je imela pripravljene, so se ji zazdele neprimerne za to žensko in so ji obtičale v grlu. Čutila je, da bi ji storila krivico z obdolžitvami, ki so se zadnja leta nabrale v njenem nesrečnem srcu zoper njo, o kateri je vedela le to, da ima njenega otroka.

Tudi Grothova si je v zadregi ogledovala Ano. Tudi njo je presenetilo, da je ta, že na pogled izobražena kmečka žena njej tako podobna. Žalost za možem in sinom je vtisnila pečat v njen obraz, vendar je bil še vedno svež in pol miline. In kakšne resne, a blage oči ima! Namesto da bi jo te oči gledale s sovraštvom, da bi jo preklinjale, jo gledajo z žalostjo, jo rotijo, naj vendar razume, kaj pomeni materi njen edini otrok,

Gledali sta se nekaj časa, se merili in molče izpraševali, potem pa obe hkrati povesili oči.

Spregovoril je dr. Mravljak.

»Pogovorimo se, pogovorimo kot ljudje!«

Ana je prva dvignila pogled.

»Naj gospa Grothova najprej pove, kako je Janku.«

Dr. Mravljak je prevedel Anino željo.

Grothova je nemudoma odprla torbico, potegnila iz nje šop manjših in večjih slik in jih položila pred Ano.

»Takole je rastel, kar je prišel k nam!« je rekla.

Ana je hlastno segla po slikah.

»Takšen je bil, ko so ga odpeljali!« je zajecljala, ko je vzela prvo sliko v roke. »Da, prav takšen!« S solznimi očmi je odložila sliko in segla po naslednji. »Res, lepo so skrbeli zanj. Vidi se, da ni bil lačen, da je bil lepo oblečen; po domu, po materi in očetu pa mu je bilo gotovo hudo. Jaj, kako je bilo meni tisti čas!« Ko je vzela v roke naslednjo sliko, ji je obraz preletel srečen smehljaj. »Kakšen deček!« A že so se ji oči zalile s solzami. »Prvič v šoli! V nemški šoli. Pri nas doma pa ga je čakala učiteljica Zinka, da bi ga naučila našega jezika. Glejte, dr. Mravljak, kako stopa vesel v šolo, kako se smeje! Ne ve, da sva z babico čakali nanj...«

Ogledovala si je sliko za sliko, vsaka je zbudila v njej novo misel, nov spomin, trpkejši od prejšnjega.

Dr. Mravljak je tu in tam prevedel kak Anin stavek. Sicer pa je Grothova tudi brez Mravljakovih prevodov razumela smisel Aninih besed.

Tudi njej je bilo hudo.

Z možem sta se ostro sporekla, preden je prišla na sestanek.

(Nadaljevanje sledi)